

Kohtulahendite kogumik

EUROOPA KOHTU OTSUS (suurkoda)

23. aprill 2020*

Eelotsusetaotlus – Võrdne kohtlemine töö saamisel ja kutsealale pääsemisel – Direktiiv 2000/78/EÜ – Artikli 3 lõike 1 punkt a, artikli 8 lõige 1 ja artikli 9 lõige 2 – Seksuaalse sättumuse alusel diskrimineerimise keeld – Tööle saamise või kutsealale pääsemise tingimused – Mõiste – Homoseksuaalsete isikute töölevõtmise välistavad avaldused – Euroopa Liidu põhiõiguste harta artikli 11 lõige 1, artikli 15 lõige 1 ja artikli 21 lõige 1 – Õiguste kaitse – Sanktsioonid – Kollektiivset huvi esindav juriidiline isik – Õigus pöörduda kohtusse ilma konkreetse kaebaja nimel tegutsemata või kannatanu puudumisel – Õigus saada hüvitist

Kohtuasjas C-507/18,

mille ese on ELTL artikli 267 alusel Corte suprema di cassazione (Itaalia kassatsioonikohus) 30. mai 2018. aasta otsusega esitatud eelotsusetaotlus, mis saabus Euroopa Kohtusse 2. augustil 2018, menetluses

NH

versus

Associazione Avvocatura per i diritti LGBTI – Rete Lenford,

EUROOPA KOHUS (suurkoda),

koosseisus: president K. Lenaerts, asepresident R. Silva de Lapuerta, kodade presidendid J.-C. Bonichot, M. Vilaras, E. Regan, P. G. Xuereb ja I. Jarukaitis (ettekandja), kohtunikud J. Malenovský, L. Bay Larsen, T. von Danwitz, C. Toader, F. Biltgen, K. Jürimäe, C. Lycourgos ja N. Piçarra,

kohtujurist: E. Sharpston,

kohtusekretär: ametnik R. Schiano,

arvestades kirjalikku menetlust ja 15. juuli 2019. aasta kohtuistungil esitatut,

arvestades seisukohti, mille esitasid:

- NH, esindajad: *avvocati* C. Taormina ja G. Taormina,
- Associazione Avvocatura per i diritti LGBTI – Rete Lenford, esindaja: *avvocato* A. Guariso,
- Itaalia valitsus, esindaja: G. Palmieri, keda abistas *avvocato dello Stato* G. De Socio,
- Kreeka valitsus, esindaja: E.-M. Mamouna,

* Kohtumenetluse keel: itaalia.

– Euroopa Komisjon, esindajad: B.-R. Killmann ja D. Martin,
olles 31. oktoobri 2019. aasta kohtuistungil ära kuulanud kohtujuristi ettepaneku,
on teinud järgmise

otsuse

- 1 Eelotsusetaotlus käsitleb nõukogu 27. novembri 2000. aasta direktiivi 2000/78/EÜ, millega kehtestatakse üldine raamistik võrdseks kohtlemiseks töö saamisel ja kutsealale pääsemisel (EÜT 2000, L 303, lk 16; ELT eriväljaanne 05/04, lk 7), artiklite 2, 3 ja 9 tõlgendamist.
- 2 Taotlus on esitatud NH ja Associazione Avvocatura per i diritti LGBTI – Rete Lenford (edaspidi „Associazione“) vahelises kohtuvaidluses seoses NH poolt raadiosaates tehtud avaldustega, mille kohaselt ta ei sooviks teha oma advokaadibüroos koostööd homoseksuaalsete isikutega.

Õiguslik raamistik

Liidu õigus

Harta

- 3 Euroopa Liidu põhiõiguste harta (edaspidi „harta“) artikli 11 „Sõna- ja teabevabadus“ lõikes 1 on sätestatud:

„Igaühel on õigus sõnavabadusele. See õigus kätkeb arvamusevabadust ning vabadust saada ja levitada teavet ja ideid avaliku võimu sekkumiseta ning sõltumata riigipiiridest.“

- 4 Harta artikli 15 „Kutsevabadus ja õigus teha tööd“ lõikes 1 on ette nähtud:

„Igaühel on õigus teha tööd ja tegutseda vabalt valitud või vastuvõetaval kutsealal.“

- 5 Harta artikli 21, mis käsitleb mittediskrimineerimist, lõikes 1 on märgitud:

„Keelatud on igasugune diskrimineerimine, sealhulgas diskrimineerimine soo, rassi, nahavärvuse, etnilise või sotsiaalse päritolu, geneetiliste omaduste, keele, usutunnistuse või veendumuste, poliitiliste või muude arvamuste, rahvusvähemusse kuulumise, varalise seisundi, sünnipära, puuete, vanuse või seksuaalse sättumuse tõttu.“

Direktiiv 2000/78

- 6 Direktiivi 2000/78 põhjendustes 9, 11, 12 ja 28 on märgitud:

„(9) Töö saamine ja kutsealale pääsemine on kõikidele võrdsete võimaluste tagamisel otsustava tähtsusega, mis aitab oluliselt kaasa kodanike täielikule osalemisele majandus-, kultuuri- ja ühiskondlikus elus ning nende võimete rakendamisele.

[...]

(11) [...] seksuaalsest sätumusest tingitud diskrimineerimine võib saada takistuseks [EL toimimise lepingu] eesmärkide, eelkõige tööhõive ja sotsiaalkaitse kõrge taseme, elatustaseme ja elu kvaliteedi parandamise, majandusliku ja sotsiaalse ühtekuuluvuse, solidaarsuse ning isikute vaba liikumise saavutamisel.

(12) Seepärast tuleks [liidus] keelata käesoleva direktiivi reguleerimisalasse kuuluv mis tahes otsene või kaudne diskrimineerimine [...] seksuaalse sätumuse alusel. [...]

[...]

(28) Käesoleva direktiiviga sätestatakse miinimumnõuded, millega antakse liikmesriikidele võimalus kehtestada soodsamaid sätteid või säilitada need. [...].“

7 Direktiivi artikkel 1 sätestab:

„Käesoleva direktiivi eesmärk on kehtestada üldine raamistik, et võidelda usutunnistuse või veendumuste, puude, vanuse või seksuaalse sätumuse alusel diskrimineerimise vastu töö saamisel ja kutsealale pääsemisel ning tagada liikmesriikides võrdse kohtlemise põhimõtte rakendamine.“

8 Direktiivi artikkel 2 „Diskrimineerimise mõiste“ näeb ette:

„1. Käesoleva direktiivi kohaldamisel tähendab „võrdse kohtlemise põhimõtte“, et ei esine otsesest ega kaudset diskrimineerimist ühelgi artiklis 1 nimetatud põhjusel.

2. Lõike 1 kohaldamisel:

a) peetakse otseseks diskrimineerimiseks seda, kui ükskõik millisel artiklis 1 nimetatud põhjusel koheldakse ühte inimest halvemini, kui on koheldud, koheldakse või võidakse kohelda teist inimest samalaadses olukorras;

b) peetakse kaudseks diskrimineerimiseks seda, kui väliselt neutraalne säte, kriteerium või tava seab konkreetse usutunnistuse või veendumuste, puude, vanuse või seksuaalse sätumusega isikud teistega võrreldes ebasoodsamasse olukorda, välja arvatud juhul, kui:

i) kõnealusel sätel, kriteeriumil või taval on objektiivselt põhjendatav õigustatud eesmärk ja selle eesmärgi saavutamise vahendid on asjakohased ja vajalikud [...]

[...]“.

9 Direktiivi artikkel 3 määratleb direktiivi kohaldamisala. Selle artikli lõike 1 punktis a on sätestatud:

„[Liidule] antud pädevuse piires kohaldatakse käesolevat direktiivi kõikide isikute suhtes nii avalikus kui ka erasektoris, sealhulgas avalik-õiguslike isikute suhtes, kui kõne all on:

a) tööle saamise, füüsilisest isikust ettevõtjaks hakkamise või kutsealale pääsemise tingimused, sealhulgas valikukriteeriumid ja töölevõtu tingimused mis tahes tegevusvaldkonnas ja kõigil ametiastmetel, kaasa arvatud edutamine“.

10 Direktiivi 2000/78 artikli 8 „Miinimumnõuded“ lõikes 1 on sätestatud:

„Liikmesriigid võivad kehtestada või säilitada käesoleva direktiivi sätetest soodsamad võrdse kohtlemise põhimõtet kaitsvad sätted.“

- 11 Direktiivi artikkel 9 kuulub direktiivi II peatükki, mis käsitleb õiguskaitsevahendeid ja otsuste täitmist. Selle artikli „Õiguste kaitse“ lõikes 2 on ette nähtud:

„Liikmesriigid tagavad, et ühingud, organisatsioonid või juriidilised isikud, kellel kooskõlas siseriiklikus õiguses sätestatud kriteeriumidega on õigustatud huvi tagada käesoleva direktiivi sätete järgimine, võiksid kaebuse esitaja nõusolekul esineda tema nimel või toetuseks kohtu- ja/või haldusmenetluses, mis toimub käesolevast direktiivist tulenevate kohustuste täitmiseks.“

- 12 Nimetatud direktiivi artiklis 17 „Karistused“ on ette nähtud:

„Liikmesriigid kehtestavad eeskirjad sanktsioonide kohta, mida rakendatakse vastavalt käesolevale direktiivile vastuvõetud siseriiklike õigusnormide rikkumise korral, ning võtavad kõik vajalikud meetmed, et tagada nende kohaldamine. Sanktsioonid, milleks võib olla ohvrile kahju hüvitamine, peavad olema tõhusad, proportsionaalsed ja hoiatavad. [...]“.

Itaalia õigus

- 13 9. juuli 2003. aasta seadusandliku dekreeedi nr 216, millega võeti üle direktiiv 2000/78 võrdseks kohtlemiseks töö saamisel ja kutsealale pääsemisel (decreto legislativo n. 216 – Attuazione della direttiva 2000/78 per la parità di trattamento in materia di occupazione e di condizioni di lavoro) (*GURI* nr 187, 13.8.2003, lk 4), põhikohtuasjas kohaldatava redaktsiooni (edaspidi „seadusandlik dekreet nr 216“) artikli 2 lõike 1 punktis a on sätestatud:

„Käesoleva dekreeedi kohaldamisel [...] tähendab võrdse kohtlemise põhimõte, et puudub mis tahes otsene või kaudne diskrimineerimine usutunnistuse, veendumuste, puude, vanuse või seksuaalse sättumuse alusel. See põhimõte tähendab, et ei tohi esineda otsest ega kaudset diskrimineerimist, nagu allpool on määratletud:

- a) otsene diskrimineerimine leiab aset siis, kui usutunnistuse või veendumuste, puude, vanuse või seksuaalse sättumuse tõttu koheldakse ühte inimest halvemini, kui on koheldud, koheldakse või võidakse kohelda teist inimest samalaadses olukorras“.

- 14 Selle seadusandliku dekreeedi artikli 3 lõike 1 punkt a on sõnastatud järgmiselt:

„Põhimõte, mille kohaselt inimesi tuleb olenemata nende usutunnistusest, veendumustest, puudest, vanusest ja seksuaalsest sättumusest kohelda võrdselt, kehtib kõigile nii avalikus kui ka erasektoris ning sellele laieneb kohtulik kaitse vastavalt artikli 4 sätetele konkreetselt järgmistes valdkondades:

- a) tööle saamise, füüsilisest isikust ettevõtjana tegutsemise või kutsealale pääsemise tingimused, sealhulgas valikukriteeriumid ja töölevõtu tingimused“.

- 15 Seadusandliku dekreeedi artikkel 5 näeb ette:

„1. Kahjustatud õigust või huvi esindavatel ametiühingutel, ühingutel ja organisatsioonidel on sellise volituse olemasolul, mis on neile antud ametliku dokumendi või kinnitatud eralepinguga ning mille puudumisel on volitus tühine, õigus vastavalt artiklile 4 pöörduda diskrimineeritava isiku nimel ja eest või toetuseks kohtusse füüsilise või juriidilise isiku vastu, kelle käitumine või tegu on diskrimineeriv.“

2. Lõikes 1 osutatud isikutel on õigus pöörduda kohtusse ka kollektiivse diskrimineerimise juhtudel, kui isikud, keda diskrimineerimine kahjustab, ei ole vahetult ja kohe tuvastatavad.“

Põhikohtuasi ja eelotsuse küsimused

- 16 Euroopa Kohtule esitatud toimikust nähtub, et NH on advokaat ning Associazione on advokaatide ühing, kes kaitseb kohtus lesbide, geide, biseksuaalide, trans- ja intersooliste (LGBTI) õiguseid.
- 17 Leides, et NH tegi avaldusi, mis kujutavad endast diskrimineerimist töötajate seksuaalse sättumuse alusel, ja rikkus seeläbi seadusandliku dekreeidi nr 216 artikli 2 lõike 1 punkti a, esitas Associazione NH vastu Tribunale di Bergamole (Bergamo kohus, Itaalia) hagi.
- 18 Nimetatud kohus, kes tegutses töökohtuna, tuvastas 6. augusti 2014. aasta määruses, et NH, kes oli avaldanud raadiosaates antud intervjuus, et ta ei võtaks oma advokaadibüroosse tööle homoseksuaalseid isikuid ega sooviks selliste isikutega koostööd teha, käitus õigusvastaselt, kuna selline käitumine oli otseselt diskrimineeriv. Tribunale di Bergamo (Bergamo kohus) mõistis selle alusel NH-lt välja kahjuhüvitise summas 10 000 eurot ja tegi ettekirjutuse avaldada tehtud kohtumäärus väljavõtetena üleriigilises lehes.
- 19 Corte d'appello di Brescia (Brescia apellatsioonikohus, Itaalia) jättis 23. jaanuari 2015. aasta otsusega rahuldamata apellatsioonkaebuse, mille NH kohtumääruse peale oli esitanud.
- 20 NH esitas selle kohtuotsuse peale kassatsioonkaebuse Corte suprema di cassazionele (Itaalia kassatsioonikohus), mis on eelotsusetaotluse esitanud kohus. Oma kassatsioonkaebuse põhjendamiseks väidab NH muu hulgas, et seadusandliku dekreeidi nr 216 artiklit 5 on ebaõigesti kohaldatud, kuna apellatsioonikohus leidis, et Associazione on õigus esitada hagi, ning et seadusandliku dekreeidi artikli 2 lõike 1 punkti a ja artiklit 3 on rikutud või ebaõigesti kohaldatud, kuna NH ei avaldanud arvamust advokaadi kutseala kohta mitte tööandjana, vaid lihtsalt kodanikuna, ja kuna vaidlusalused avaldused ei olnud tegeliku tööalase kontekstiga mingil moel seotud.
- 21 Eelotsusetaotluse esitanud kohus märgib, et apellatsioonikohus tões oma otsuses esiteks, et „raadiosaates toimunud vestluse käigus ütles [NH] intervjuueerija küsimustele vastates välja rea lauseid, millega ta väljendas oma üldist vastumeelsust teatud isikute kategooria suhtes, keda ta ei taha näha oma büroos [...] ega oma potentsiaalsete kolleegide hulgas“, ning teiseks, et ühtegi töölevõtmise menetlust ei olnud käimas ega kavandatud.
- 22 Selles kontekstis tekkis eelotsusetaotluse esitanud kohtul kõigepealt küsimus, kas selline advokaatide ühing nagu Associazione saab tegutseda esindusorganisatsioonina direktiivi 2000/78 artikli 9 lõike 2 tähenduses. Ta märgib sellega seoses eelkõige, et komisjoni 11. juuni 2013. aasta soovitus 2013/396/EL ühiste põhimõtete kohta, mida kohaldatakse liikmesriikide keelava iseloomuga ja kahju hüvitamisele suunatud kollektiivsete õiguskaitsevahendite suhtes liidu õigusest tulenevate õiguste rikkumise puhul (ELT 2013, L 201, lk 60), ning komisjoni teatises Euroopa Parlamendile, nõukogule, Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteele ning Regioonide Komiteele „Euroopa horisontaalne kollektiivse õiguskaitse raamistik“ (COM(2013) 401 final) on nende asjakohaste kriteeriumide hulgas, mille alusel tehakse kindlaks organisatsiooni esindusõigus, mitte ainult seos kõnealuse organisatsiooni põhikirjas sätestatud eesmärgi ja väidetavalt rikutud õiguste vahel, vaid ka selle organisatsiooni tulundusliku eesmärgi puudumine.
- 23 Käesoleval juhul leidis apellatsioonikohus, et Associazione on õigus esitada hagi, võttes arvesse tema põhikirja, mille kohaselt on selle ühingu eesmärk „aidata kaasa [LGBTI] isikute kultuuri arendamisele ja levitamisele ning õiguste austamisele“, „tõmmates kohtusüsteemi tähelepanu“, ja „korraldada advokaatide võrgustiku loomist [...] [ning] tugevdada ja edendada õiguskaitset ning kollektiivsete hagi esitamist riigisisestes ja rahvusvahelistes kohtutes“.
- 24 Eelotsusetaotluse esitanud kohus täpsustab, et Itaalia õiguses on ette nähtud, et kui tööalase diskrimineerimise ohvriks ei ole tuvastatav isik, vaid isikute kategooria, on tõsi, et seadusandliku dekreeidi nr 216 artikli 5 lõike 2 kohaselt on hagi esitamise õigus selles sättes nimetatud

organisatsioonidel, keda peetakse kannatanute kollektiivsete huvide esindajaks. Eelotsusetaotluse esitanud kohus kahtleb siiski, kas advokaatide ühingul, mille põhieesmärk on pakkuda LGBTI isikutele õigusabi, saab ainuüksi seetõttu, et tema põhikirjas on ette nähtud, et tema eesmärk on ka nimetatud isikute õiguste kaitse edendamine, olla õigus esitada töölase diskrimineerimise vastu kohtusse hagi, sealhulgas nõuda kahju hüvitamist, tema enda otsese huvi alusel.

- 25 Teiseks on eelotsusetaotluse esitanud kohtu jaoks ebaselge, millised piirangud seavad sõnavabaduse kasutamisele õigusnormid, mis võitlevad diskrimineerimise vastu töö saamisel ja kutsealale pääsemisel. Ta märgib, et diskrimineerimise eest direktiiviga 2000/78 ja seadusandliku dekreediga nr 216 tagatud kaitse hõlmab töösuhte loomise, täitmise ja lõpetamise olukordi ning mõjutab seega ettevõtlusalgatus. Talle näib, et need õigusaktid ei ole siiski sõnavabadusega seotud ning nende eesmärk ei ole sõnavabadust piirata. Lisaks sõltub nende õigusaktide kohaldamine tegeliku diskrimineerimise ohu olemasolust.
- 26 Seetõttu on eelotsusetaotluse esitanud kohtul tekkinud küsimus, kas selleks, et oleks võimalik tuvastada, et töö saamist puudutav olukord kuulub direktiivi 2000/78 ja selle direktiivi ülevõtivate riigisiseste õigusnormide kohaldamisalasse, on vaja, et oleksid käimas vähemalt individuaalsed läbirääkimised töö saamiseks või tehtud avalik tööpakkumine, ning kas sellise asjaolu puudumisel on sõnavabadusega kaitstud pelgad avaldused, millel puuduvad vähimadki avaliku tööpakkumise tunnused.
- 27 Neil asjaoludel otsustas Corte suprema di cassazione (Itaalia kassatsioonikohus) menetluse peatada ja esitada Euroopa Kohtule järgmised eelotsuse küsimused:
- „1. Kas direktiivi [2000/78] artiklit 9 tuleb tõlgendada nii, et ühing, mis koosneb advokaatidest, kes on spetsialiseerunud erineva seksuaalse sättumusega isikute kaitsmisele kohtus, ja mille põhikirjajärgne eesmärk on edendada nende isikute kultuuri ja austust nende õiguste vastu, kujutab endast automaatselt kollektiivse huvi kandjat ja mittetulunduslikku ühingut, kellel on nende isikute suhtes diskrimineerivate asjaolude esinemise korral õigus esitada kohtusse hagi ja ka kahju hüvitamise nõue?
2. Kas direktiivi [2000/78] artikleid 2 ja 3 tuleb tõlgendada nii, et selle direktiivi diskrimineerimisvastase kaitse eeskirjade kohaldamisalasse kuulub homoseksuaalsete isikute vastane arvamusalaldus, milles intervjuueeritav meelelahutuslikus raadiosaates antud intervjuus kinnitas, et ta ei võtaks kunagi nimetatud isikuid oma advokaadibüroosse tööle ega sooviks nendega koostööd teha, kuigi ühtegi töölevõtmise menetlust ei olnud käimas ega kavandatud?“

Eelotsuse küsimuste analüüs

Teine küsimus

- 28 Alustuseks tuleb märkida, et oma teises küsimuses, mida tuleb analüüsida esimesena, viitab eelotsusetaotluse esitanud kohus nii direktiivi 2000/78 artiklile 2, mis käsitleb diskrimineerimise mõistet, kui ka artiklile 3, mis käsitleb direktiivi kohaldamisala. Eelotsusetaotlusest nähtub siiski, et põhikohtuasjas ei ole kõne all mitte see, kas NH avaldused kuuluvad mõiste „diskrimineerimine“ alla, nagu see on määratletud esimesena nimetatud sättes, vaid see, kas arvestades nende avalduste tegemise konteksti, kuuluvad need kõnealuse direktiivi esemelisse kohaldamisalasse, kuivõrd direktiivi artikli 3 lõike 1 punktis a viidatakse „tööle saamise [...] või kutsealale pääsemise tingimus[tele], sealhulgas valikukriteeriumid[ele] ja töölevõtu tingimus[tele]“.

- 29 Seega tuleb asuda seisukohale, et teise küsimusega palub eelotsusetaotluse esitanud kohus sisuliselt selgitada, kas direktiivi 2000/78 artikli 3 lõike 1 punktis a sisalduvat mõistet „tööle saamise [...] või kutsealale pääsemise tingimused“ tuleb tõlgendada nii, et selle mõiste alla kuuluvad avaldused, mille isik tegi audiovisuaalse saate käigus ja mille kohaselt ei võtaks ta kunagi oma ettevõttesse tööle teatava seksuaalse sättumusega isikuid ega sooviks teha nendega koostööd, samas kui ühtegi töölevõtmise menetlust ei olnud käimas ega kavandatud.
- 30 Direktiivi 2000/78 artikli 3 lõike 1 punkt a näeb ette, et seda direktiivi kohaldatakse liidule antud pädevuse piires kõikide isikute suhtes nii avalikus kui ka erasektoris, sealhulgas avalik-õiguslike isikute suhtes, kui kõne all on tööle saamise, füüsilisest isikust ettevõtjaks hakkamise või kutsealale pääsemise tingimused, sealhulgas valikukriteeriumid ja töölevõtu tingimused mis tahes tegevusvaldkonnas ja kõigil ametiastmetel, kaasa arvatud ametialane edutamine.
- 31 Direktiiv ei viita liikmesriikide õigusele mõiste „tööle saamise [...] või kutsealale pääsemise tingimused“ määramiseks. Nii liidu õiguse ühetaolise kohaldamise kui ka võrdsuse põhimõtte nõuetest tuleneb, et sellise liidu õigusnormi sõnastust, mis ei viita sõnaselgelt liikmesriikide õigusele õigusnormi tähenduse ja ulatuse kindlaksmääramiseks, tuleb tavaliselt kogu liidus tõlgendada autonoomselt ja ühetaoliselt (vt selle kohta 18. oktoobri 2016. aasta kohtuotsus Nikiforidis, C-135/15, EU:C:2016:774, punkt 28, ja 26. märtsi 2019. aasta kohtuotsus SM (Alžeeria kafalah' režiimi all kasuperekonda paigutatud laps), C-129/18, EU:C:2019:248, punkt 50).
- 32 Lisaks, kuna asjaomane direktiiv ei määratle mõistet „tööle saamise [...] või kutsealale pääsemise tingimused“, tuleb seda mõistet tõlgendada vastavalt selle tähendusele tavakeeles, võttes arvesse mõiste kasutamise konteksti ja eesmärki, mida taotletakse õigusaktiga, mille osaks see on (vt selle kohta 3. septembri 2014. aasta kohtuotsus Deckmyn ja Vrijheidsfonds, C-201/13, EU:C:2014:2132, punkt 19, ja 29. juuli 2019. aasta kohtuotsus Spiegel Online, C-516/17, EU:C:2019:625, punkt 65).
- 33 Mis puudutab direktiivi 2000/78 artikli 3 lõike 1 punkti a sõnastust, siis tuleb märkida, et väljendiga „tööle saamise [...] või kutsealale pääsemise tingimused“ peetakse tavakeeles silmas asjaolusid või fakte, mille olemasolu peab tingimata olema tuvastatud, et isik saaks konkreetse töö või pääseks konkreetsele kutsealale.
- 34 Siiski ei võimalda selle sätte sõnastus iseenesest kindlaks teha, kas avaldused, mis on tehtud väljaspool käimasolevat või kavandatud menetlust isiku konkreetsele tööle või kutsealale värbamiseks, kuuluvad selle direktiivi esemelisse kohaldamisalasse. Seega tuleb lähtuda kontekstist, kuhu artikli 3 lõike 1 punkt a kuulub, ja selle direktiivi eesmärkidest.
- 35 Sellega seoses väärrib meeldetuletamist, et direktiiv 2000/78 võeti vastu EÜ artikli 13 (muudetuna ELTL artikli 19 lõige 1) alusel, mis annab liidule pädevuse võtta vajalikke meetmeid, et vältida diskrimineerimisega muu hulgas seksuaalse sättumuse alusel.
- 36 Vastavalt direktiivi 2000/78 artiklile 1 ja nagu nähtub nii direktiivi pealkirjast ja preambulist kui ka sisust ja eesmärgist, kehtestab see direktiiv üldise raamistiku, et vältida muu hulgas seksuaalse sättumuse alusel diskrimineerimise vastu „töö saamisel ja kutsealale pääsemisel“, et tagada liikmesriikides võrdse kohtlemise põhimõtte rakendamine, pakkudes kõigile isikutele tõhusat kaitset muu hulgas sellel alusel toimuva diskrimineerimise eest (vt selle kohta 15. jaanuari 2019. aasta kohtuotsus E.B., C-258/17, EU:C:2019:17, punkt 40 ja seal viidatud kohtupraktika).
- 37 Eelkõige on asjaomase direktiivi põhjenduses 9 rõhutatud, et töö saamine ja kutsealale pääsemine on kõikidele võrdsete võimaluste tagamisel otsustava tähtsusega ja need aitavad oluliselt kaasa kodanike täielikule osalemisele majandus-, kultuuri- ja ühiskondlikus elus ning nende võimete rakendamisele. Sellega seoses on ka direktiivi põhjenduses 11 märgitud, et muu hulgas seksuaalsest sättumusest

tingitud diskrimineerimine võib saada takistuseks EL toimimise lepingu eesmärkide, eelkõige tööhõive ja sotsiaalkaitse kõrge taseme, elatustaseme ja elu kvaliteedi parandamise, majandusliku ja sotsiaalse ühtekuuluvuse, solidaarsuse ning isikute vaba liikumise saavutamisel.

- 38 Direktiiv 2000/78 täpsustab seega oma reguleeritavas valdkonnas üldist diskrimineerimiskeelu põhimõtet, mis on nüüdseks sätestatud harta artiklis 21 (vt selle kohta 17. aprilli 2018. aasta kohtuotsus Egenberger, C-414/16, EU:C:2018:257, punkt 47).
- 39 Arvestades seda eesmärki ja direktiiviga 2000/78 kaitstavate õiguste olemust ning direktiivi aluseks olevaid põhiväärtusi, ei saa mõistet „tööle saamise [...] või kutsealale pääsemise tingimused“ selle direktiivi artikli 3, mis määratleb direktiivi kohaldamisala, lõike 1 punkti a tähenduses tõlgendada kitsalt (vt analoogia alusel 12. mai 2011. aasta kohtuotsus Runevič-Vardyn ja Wardyn, C-391/09, EU:C:2011:291, punkt 43, ja 16. juuli 2015. aasta kohtuotsus CHEZ Razpredelenie Bulgaria, C-83/14, EU:C:2015:480, punkt 42).
- 40 Nii on Euroopa Kohus varem otsustanud, et direktiiv 2000/78 on kohaldatav olukordades, kus töö saamisel ja kutsealale pääsemisel on tehtud avaldusi, mis puudutavad „tööle saamise [...] või kutsealale pääsemise tingimusi, sealhulgas [...] töölevõtu tingimusi“ direktiivi 2000/78 artikli 3 lõike 1 punkti a tähenduses. Ta leidis eeskätt, et selle mõiste alla kuuluvad konkreetse värbamispoliitika kohta tehtud avalikud avaldused, isegi kui asjaomane töölevõtusüsteem ei põhine avalikul pakkumisel või vahetutel läbirääkimistel pärast valikuprotseduuri, mis eeldaks huvitatud isikute kandideerimist ja nende seas eelvaliku tegemist vastavalt sellele, kuivõrd nad tööandjale huvi pakuvad (vt selle kohta 25. aprilli 2013. aasta kohtuotsus Asociația Accept, C-81/12, EU:C:2013:275, punktid 44 ja 45).
- 41 Samuti on Euroopa Kohus leidnud, et ainuüksi asjaolu, et homfoobsele värbamispoliitikale viitavaid avaldusi ei ole teinud isik, kellel on õigus asjaomase tööandja värbamispoliitikat otseselt kindlaks määrata või võtta tööandjale kohustusi või teda esindada, ei välista tingimata seda, et niisugused avaldused võivad kuuluda selle tööandja juures kohaldatavate tööle saamise või kutsealale pääsemise tingimuste raamesse. Euroopa Kohus täpsustas sellega seoses, et faktiliste asjaolude igakülgisel hindamisel võib asja menetlev kohus võtta arvesse nii asjaolu, et tööandja ei ole asjaomastest avaldusest selgelt distantseerunud, kui ka seda, kuidas avalikkus või huvitatud isikud võivad neid avaldusi tajuda (vt selle kohta 25. aprilli 2013. aasta kohtuotsus Asociația Accept, C-81/12, EU:C:2013:275, punktid 47–51).
- 42 Lisaks ei välista ka tõik, et asjaomaste avalduste tegemise ajal ei olnud töölevõtmiseks läbirääkimisi käimas, võimalust, et sellised avaldused kuuluvad direktiivi 2000/78 esemelisse kohaldamisalasse.
- 43 Nendest kaalutlustest tuleneb, et kuigi teatud asjaolud, nagu käimasoleva või kavandatud töölevõtmise menetluse puudumine, ei ole määravad otsustamiseks, kas avaldused puudutavad konkreetset värbamispoliitikat ja kuuluvad seega mõiste „tööle saamise [...] või kutsealale pääsemise tingimused“ alla direktiivi 2000/78 artikli 3 lõike 1 punkti a tähenduses, on selleks, et need avaldused kuuluksid direktiivi esemelisse kohaldamisalasse, mis on nimetatud sättes määratletud, siiski vajalik, et need avaldused oleksid asjaomase tööandja töölevõtupoliitikaga tegelikult seotud, mis tähendab, et nende avalduste seos selle tööandja juures tööle saamise ja kutsealale pääsemise tingimustega ei tohi olla hüpoteetiline. Sellise seose olemasolu peab hindama asja menetlev liikmesriigi kohus asjaomaseid avaldusi iseloomustavate faktiliste asjaolude igakülgisel hindamisel.
- 44 Mis puudutab sel eesmärgil arvesse võetavaid kriteeriume, siis tuleb täpsustada, et nagu märkis ka kohtujurist oma ettepaneku punktides 53–56, on eelkõige asjakohased esiteks asjasse puutuvad avaldused teinud isiku positsioon ja tema pädevus, mis peavad tõendama, et ta ise on potentsiaalne tööandja või et tal võib olla õiguslikult või faktiliselt otsustav mõju potentsiaalse tööandja värbamispoliitika või töölevõtmise otsuse suhtes või avalikkus või huvitatud isikud võivad vähemalt

pidada teda sellist mõju omavaks, isegi kui ta õiguslikult ei saa asjaomase tööandja värbamispoliitikat kindlaks määrata või anda tööandjale töölevõtuküsimustes siduvaid korraldusi või teda selles valdkonnas esindada.

- 45 Teiseks on tähtis asjasse puutuvate avalduste laad ja sisu. Need peavad olema seotud asjaomase tööandja juures tööle saamise või kutsealale pääsemise tingimustega ja nendest peab nähtuma tööandja kavatsus diskrimineerida ühe direktiivis 2000/78 ette nähtud kriteeriumi alusel.
- 46 Kolmandaks tuleb arvesse võtta avalduste tegemise konteksti, eelkõige nende avalikku või eraviisilist olemust, või ka asjaolu, et need on tehtud traditsiooniliste meediavahendite või sotsiaalmeedia kaudu üldsusele kättesaadavaks.
- 47 Direktiivi 2000/78 sellist tõlgendust ei kummuta elotsusetatluse esitanud kohtu viidatud sõnavabaduse võimalik piiramine, mis sellega võib kaasneda.
- 48 On tõsi, et sõnavabadus kui demokraatliku ja pluralistliku ühiskonna põhialus, mis peegeldab väärtusi, millele liit on ELL artikli 2 kohaselt rajatud, on harta artikliga 11 tagatud põhiõigus (6. septembri 2011. aasta kohtuotsus *Patriciello*, C-163/10, EU:C:2011:543, punkt 31).
- 49 Nagu nähtub harta artikli 52 lõikest 1, ei ole sõnavabadus siiski absoluutne õigus ja seda võib piirata tingimusel, et sellised piirangud on ette nähtud seadusega ning need järgivad selle õiguse põhiolemust ja proportsionaalsuse põhimõtet, st kui need piirangud on vajalikud ning tegelikult vastavad liidu tunnustatud üldist huvi pakkuvatele eesmärkidele või kui on vaja kaitsta teiste isikute õigusi ja vabadusi. Nagu kohtujurist oma ettepaneku punktides 65–69 märkis, on see käesoleval juhul nii.
- 50 Nimelt on direktiivist 2000/78 tuleneda võivad piirangud sõnavabaduse kasutamisele ette nähtud seaduses, kuna need tulenevad otseselt sellest direktiivist.
- 51 Lisaks arvestavad need piirangud sõnavabaduse põhiolemust, kuna neid kohaldatakse üksnes selleks, et saavutada direktiivi 2000/78 eesmärgid, milleks on võrdse kohtlemise põhimõtte tagamine töö saamisel ja kutsealale pääsemisel ning tööhõive ja sotsiaalkaitse kõrge taseme saavutamine. Seega saab neid nimetatud eesmärkidega põhjendada.
- 52 Sellised piirangud vastavad ka proportsionaalsuse põhimõttele, võttes arvesse, et keelatud diskrimineerimise põhjused on loetletud direktiivi 2000/78 artiklis 1 ja selle direktiivi esemeline ja isikuline kohaldamisala on määratletud artiklis 3 ning et sõnavabaduse riive ei lähe kaugemale sellest, mis on direktiiviga taotletavate eesmärkide saavutamiseks vajalik, keelates üksnes avaldused, mis kujutavad endast diskrimineerimist töö saamisel või kutsealale pääsemisel.
- 53 Lisaks on direktiivist 2000/78 tulenevad sõnavabaduse kasutamise piirangud vajalikud, et tagada nende isikute õigused töö saamisel ja kutsealale pääsemisel, kes kuuluvad isikute rühma, mida iseloomustab üks selle direktiivi artiklis 1 loetletud põhjustest.
- 54 Täpsemalt, juhul kui vastupidi direktiivi 2000/78 artikli 3 lõike 1 punktis a sisalduva mõiste „tööle saamise [...] või kutsealale pääsemise tingimused“ tõlgendusele, mis esitati käesoleva kohtuotsuse punktis 43, ei kuuluks avaldused selle direktiivi esemelisse kohaldamisalasse ainuüksi seetõttu, et need on tehtud väljaspool töölevõtmise menetlust, nimelt audiovisuaalses meelelahutussaates, või need kujutavad endast avalduste tegija isiklikku arvamust, võib töö saamisel ja kutsealale pääsemisel kõnealuse direktiiviga tagatud kaitse enda olemus illusoorseks muutuda.

- 55 Nagu kohtujurist oma ettepaneku punktides 44 ja 57 sisuliselt märkis, toimub nimelt igasuguse töölevõtmise protsessi puhul kardinaalne valik nende isikute vahel, kes kandideerivad ja kes ei kandideeri. See, et tööandja või isik, kelle puhul arvatakse, et tal võib ettevõtte värbamispoliitika üle otsustav mõju olla, teeb töö saamisel ja kutsealale pääsemisel diskrimineerivaid avaldusi, võib pärssida asjaomaste isikute soovi töökohale kandideerida.
- 56 Järelikult ei saa avalduste suhtes, mis kuuluvad direktiivi 2000/78 esemelisse kohaldamisalasse, nagu see on määratletud direktiivi artiklis 3, jätta kohaldamata selle direktiiviga kehtestatud eeskirju, millega võideldakse diskrimineerimise vastu töö saamisel ja kutsealale pääsemisel, põhjusel, et need avaldused on tehtud audiovisuaalse meelelahutussaadete käigus või kujutavad endast samuti avalduste tegija isiklikku arvamust nende isikute kategooria kohta, keda avaldused puudutavad.
- 57 Käesoleval juhul on eelotsusetaotluse esitanud kohtu ülesanne hinnata, kas põhikohtuasjas kõne all olevaid avaldusi iseloomustavad asjaolud tõendavad, et seos nende avalduste ja asjaomases advokaadibüroos kohaldatavate tööle saamise või kutsealale pääsemise tingimuste vahel ei ole hüpoteetiline, arvestades, et selline hindamine on faktilist laadi, ning hindamise raames peab eelotsusetaotluse esitanud kohus kohaldama käesoleva kohtuotsuse punktides 44–46 määratletud kriteeriume.
- 58 Kõiki eeltoodud kaalutlusi arvestades tuleb teisele küsimusele vastata, et direktiivi 2000/78 artikli 3 lõike 1 punktis a sisalduvat mõistet „tööle saamise [...] või kutsealale pääsemise tingimused“ tuleb tõlgendada nii, et selle mõiste alla kuuluvad avaldused, mille isik tegi audiovisuaalse saadete käigus ja mille kohaselt ei võtaks ta kunagi oma ettevõttesse tööle teatava seksuaalse sättumusega isikuid ega sooviks teha nendega koostööd, samas kui ühtegi töölevõtmise menetlust ei olnud käimas ega kavandatud, tingimusel, et seos nende avalduste ja asjaomases ettevõttes kohaldatavate tööle saamise või kutsealale pääsemise tingimuste vahel ei ole hüpoteetiline.

Esimene küsimus

- 59 Esimese küsimusega palub eelotsusetaotluse esitanud kohus sisuliselt selgitada, kas direktiivi 2000/78 tuleb tõlgendada nii, et sellega on vastuolus riigisisised õigusnormid, mille kohaselt on advokaatide ühingul, mille põhikirjajärgne eesmärk on kaitsta kohtus isikuid, kellel on eelkõige teatav seksuaalne sättumus, ning edendada selle isikute kategooria kultuuri ja austust nende õiguste vastu, selle eesmärgi tõttu ja oma võimalikust tulunduslikust eesmärgist sõltumata automaatselt õigus algatada kohtumenetlus kõnealusest direktiivist tulenevate kohustuste täitmise tagamiseks ja vajaduse korral nõuda kahju hüvitamist, juhul kui nimetatud isikute kategooria suhtes esinevad selle direktiivi mõttes diskrimineerivad asjaolud ja kannatanu ei ole tuvastatav.
- 60 Direktiivi 2000/78 artikli 9 lõike 2 kohaselt tagavad liikmesriigid, et ühingud, organisatsioonid või muud juriidilised isikud, kellel on kooskõlas riigisiseses õiguses sätestatud kriteeriumidega õigustatud huvi selle direktiivi sätete järgimise tagamiseks, võiksid kaebuse esitaja nõusolekul esineda tema nimel või tema toetuseks kohtu- ja/või haldusmenetluses, mis toimub sellest direktiivist tulenevate kohustuste täitmiseks.
- 61 Seega ilmneb juba selle sätte sõnastusest, et see ei nõua, et sellisele ühingule, nagu on kõne all põhikohtuasjas, oleks liikmesriikides antud õigus algatada kohtumenetlus direktiivist 2000/78 tulenevate kohustuste täitmise tagamiseks, kui ühtegi kannatanut ei ole võimalik tuvastada.
- 62 Direktiivi 2000/78 artikli 8 lõige 1 koostoimes direktiivi põhjendusega 28 näeb siiski ette, et liikmesriigid võivad kehtestada või säilitada selle direktiivi sätetest soodsamad võrdse kohtlemise põhimõtet kaitsvad sätted.

- 63 Sellele sättele tuginedes on Euroopa Kohus otsustanud, et direktiivi 2000/78 artikli 9 lõige 2 ei takista liikmesriigil oma õigusaktides sätestada, et direktiivi sätete järgimise tagamiseks õigustatud huvi omavatel ühingutel on õigus algatada kohtu- või haldusmenetlus direktiivist tulenevate kohustuste täitmise tagamiseks, ilma et nad peaksid tegutsema konkreetse kaebaja nimel või et kaebaja isik oleks tuvastatav (25. aprilli 2013. aasta kohtuotsus Asociația Accept, C-81/12, EU:C:2013:275, punkt 37).
- 64 Kui liikmesriik sellise valiku teeb, peab ta otsustama, millistel tingimustel võib selline ühing, nagu on kõne all põhikohtuasjas, algatada kohtumenetluse direktiiviga 2000/78 keelatud diskrimineerimise tuvastamiseks ja selle eest karistuse määramiseks. Eelkõige tuleb tal kindlaks teha, kas ühingu tulunduslik või mittetulunduslik eesmärk mõjutab hinnangut ühingu õigusele nimetatud küsimuses hagi esitada, ning täpsustada sellise hagi ulatus, eelkõige karistused, mis hagi lahendamise tulemusel võidakse määrata, kusjuures need karistused peavad vastavalt direktiivi 2000/78 artiklile 17 olema tõhusad, proportsionaalsed ja hoiatavad ka juhul, kui ühtegi kannatanut ei ole võimalik tuvastada (vt selle kohta 25. aprilli 2013. aasta kohtuotsus Asociația Accept, C-81/12, EU:C:2013:275, punktid 62 ja 63).
- 65 Eeltoodud kaalutlusi arvestades tuleb esimesele küsimusele vastata, et direktiivi 2000/78 tuleb tõlgendada nii, et sellega ei ole vastuolus riigisisised õigusnormid, mille kohaselt on advokaatide ühingul, mille põhikirjajärgne eesmärk on kaitsta kohtus isikuid, kellel on eelkõige teatav seksuaalne sättumus, ning edendada selle isikute kategooria kultuuri ja austust nende õiguste vastu, selle eesmärgi tõttu ja oma võimalikust tulunduslikust eesmärgist sõltumata automaatselt õigus algatada kohtumenetlus kõnealuselt direktiivist tulenevate kohustuste täitmise tagamiseks ja vajaduse korral nõuda kahju hüvitamist, juhul kui nimetatud isikute kategooria suhtes esinevad selle direktiivi mõttes diskrimineerivad asjaolud ja kannatanu ei ole tuvastatav.

Kohtukulud

- 66 Kuna põhikohtuasja poolte jaoks on käesolev menetlus eelotsusetaotluse esitanud kohtus pooleli oleva asja üks staadium, otsustab kohtukulude jaotuse liikmesriigi kohus. Euroopa Kohtule seisukohtade esitamiseiga seotud kulusid, välja arvatud poolte kohtukulud, ei hüvitata.

Esitatud põhjendustest lähtudes Euroopa Kohus (suurkoda) otsustab:

1. Nõukogu 27. novembri 2000. aasta direktiivi 2000/78/EÜ, millega kehtestatakse üldine raamistik võrdseks kohtlemiseks töö saamisel ja kutsealale pääsemisel, artikli 3 lõike 1 punktis a sisalduvat mõistet „tööle saamise [...] või kutsealale pääsemise tingimused“ tuleb tõlgendada nii, et selle mõiste alla kuuluvad avaldused, mille isik tegi audiovisuaalse saate käigus ja mille kohaselt ei võtaks ta kunagi oma ettevõttesse tööle teatava seksuaalse sättumusega isikuid ega sooviks teha nendega koostööd, samas kui ühtegi töölevõtmise menetlust ei olnud käimas ega kavandatud, tingimusel, et seos nende avalduste ja asjaomases ettevõttes kohaldatavate tööle saamise või kutsealale pääsemise tingimuste vahel ei ole hüpoteetiline.
2. Direktiivi 2000/78 tuleb tõlgendada nii, et sellega ei ole vastuolus riigisisised õigusnormid, mille kohaselt on advokaatide ühingul, mille põhikirjajärgne eesmärk on kaitsta kohtus isikuid, kellel on eelkõige teatav seksuaalne sättumus, ning edendada selle isikute kategooria kultuuri ja austust nende õiguste vastu, selle eesmärgi tõttu ja oma võimalikust tulunduslikust eesmärgist sõltumata automaatselt õigus algatada kohtumenetlus kõnealuselt direktiivist tulenevate kohustuste täitmise tagamiseks ja vajaduse korral nõuda kahju hüvitamist, juhul kui nimetatud isikute kategooria suhtes esinevad selle direktiivi mõttes diskrimineerivad asjaolud ja kannatanu ei ole tuvastatav.

Allkirjad